

ПРЕГЛЕД ГЕОГРАФСКЕ ЛИТЕРАТУРЕ

Јован Цвијић: Геоморфологија. *Morphologie Terrestre*. Књига прва, са 94 фотографије и 12 карата изван текста, 420 скица и фотографија и 87 карата у тексту. Државна Штампарија Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца Београд. 1924. г. Стр. 588.

I

У својој јубиларној години издаје Цвијић прву књигу свога великог дела о Геоморфологији, која је не само уџбеник за ту науку, већ уједно и концизна, прегледна слика животнога рада ауторова у разним областима ове науке. Као и сви остали велики, синтетични радови Цвијићеви и његова Геоморфологија има свој специфичан карактер, којим се разликује од уџбеника у светској научној литератури. Дело је у првome реду одређено за Јужне Словене и за све, који се интересују Балканским Полуострвом и суседним областима. Велики део књиге излази из сфере општега и даје детаљан преглед и детаљна објашњења појава у помешитој области.

Поред тога Цвијићево схватање Геоморфологије, њених основа и проблема, знатно се разликује од схватања других школа. Иако потпуно прима генетска схватања те науке, нарочито како их је изнео В. Девис, ипак се од њега разликује у основи тиме, што много већу важност даје тектонским процесима, на које обраћа врло велику пажњу. Његово гледиште има заиста велику оправданост. Можда не постоји човек, који из личног испитивања и искуства познаје структуру тако разних планинских система, као Цвијић. Ако сразмерно мању вредност даје магматичним моментима, који на сваки начин у већој мери одређују основне црте тектонике земљине коре но други чиниоци — то је сигурно резултат његовог личног искуства из области, које је сам испитао и у чијој тектоници много већу улогу играју прогреси набирања, док су вулканске појаве сразмерно мало распрострањене.

Други веома значајан моменат у обради Цвијићево Геоморфологије јесте истицање ерозионог рада, који врше мора и језера на своје прибрежје. Подробна испитивања пластике Балканскога Полуострва и околних области довела су Цвијића до убеђења, да су промене у распрострањењу мора и језера и сукцесивне обалске линије веома значајан фактор, много значајнији но што се до сада предпостављало. На основу својих научних испитивања Цвијић истиче велики значај абразије и прибрежног рељефа, који је по његовом уверењу много више распрострањен у својим „фосилним“ облицима, но што се то обично сматра.

На основу нових и потпуно сигурних доказа приписује Цвијић велико распрострањење заравњених „површи“ морској и језерској абразији. Тако Цвијић схвата у принципу друкчије главне резултате егзогених сила но школе Девиса, Пенка и Пасаргеа. Овим новим резултатима потврђује Цвијић назоре старијих школа, нарочито Рамзеја и Рихтхофена, о значају абразије. Разуме се, да Цвијић сасвим исправно указује на далеко већу улогу некадањих мора и језера.

Богатство примера црпених већином из личног искуства, а веома јасна излагања, дају Цвијићевој Геоморфологији неизмерну вредност. Услед тога је она стабилан научни путоказ за практичног испитивача. За вежбање ока од велике су вредности многе и одличне фотографије, карте и скице.

Објашњења о задатку, методама и историји Геоморфологије, које Цвијић даје у уводу, позната су учесницима I. конгреса словенских географа и слушаоца оних Цвијићевих предавања, које је био приредио чешки природњачки факултет. У геолошком уводу аутор придаје велику важност кенозојској ери и леденом добу, већ и из тога разлога што, као што с правом истиче, облици створени соларним утицајима по правилу се могу пратити до терцијера, а у многим, веома распрострањеним областима, резултати леденога доба одређују данашњу пластику. Кратак преглед о глацијацији планина Балканскога Полуострва допуњује одељак о геолошкој хронологији. Оригиналан је одељак о тектонској геологији, коме је додат преглед главних вулканских црта на Балканском Полуострву.

Скоро три петине целе књиге заузима први део саме Геоморфологије („Тектонске црте у рељефу земље“ или „Тектонска Геоморфологија“). Овај је део подељен на три општа одељка (Главне особине земљиног рељефа, Еволуција рељефа кроз геолошке епохе, Групе млађих вулкана на земљи) и на један специјални одељак („Утицај тектонике и геолошког састава на рељеф Балканскога Полуострва“). У општим одељцима износи Цвијић нарочито синтезу назора о тектоници Алпа и говори о старим вулканима Балканскога Полуострва. Специјални део о тектоници европскога југоистока од нарочите је вредности, јер садржи резултате Цвијићевих испитивања за више од четвртине столећа. Ти су резултати, међутим, били до сад растурени, а често и тешко приступачни. Поједини одељци посвећени су Родопској Маси, Балканској Системи, Јужним Карпатима, Динарској и Шарско-Пиндској Системи.

Скоро четвртину књиге заузима други део („Облици абразије и марински и језерски рељеф“). У првоме одељку објашњава Цвијић факторе абразије и данашњи прибрежни рељеф и обраћа нарочито пажњу на абразију јадранске обале. У другоме одељку („о старом морском и језерском рељефу“) износи Цвијић резултате класичних студија о Великом Басену у западном делу Северне Америке, као и своја опажања о старим језерским басенима у карсту и у јужном делу Балканског Полуострва. Затим детаљно прати развој старог прибрежног рељефа око Панонскога Басена. Општега карактера је и последњи део о генетској класификацији залива и острва.

Вредност дела као научне и ручне књиге знатно повећавају и веома драгоцени, критички прегледи развоја главних теоријских проблема, а тако исто и прегледи литературе, додати појединим одељцима.

(Из „Sbornik Československé Společnosti Zeměpisné“
R. 1925, sv. XXXI s. 1—2. превео Др. М. Дражић).

Др. Ј. В. Данеш.

II

Магистрално дело, које се овде, због врло скученог простора, не може анализирати. По своме значају, оно далеко премаша уџбеник, одређен за студенте. После увода, где се истичу задаци и методе Геоморфологије, и износе главне геолошке основе, на којима она почива, говори се, у врло значајним главама, о тектонским покретима и о цртама, које су ови покрети створили у рељефу земљине површине, а нарочито у рељефу Балканског Полуострва. Друга половина дела је исто тако сугестивна као и прва. Али је од прве богатија у новим погледима, нарочито у питањима абразије и обалског рељефа. Ово је први пут да се у једном уџбенику Физичке Географије излаже методски теорија о језерској пластици. Ова теорија је поткрепљена многобројним примерима са Балканског Полуострва и из панонског басена.

(Bibliographie Géographique Annuelle, 1924, XXXIV, с. 60. Превоо Б. Ж. Милојевић).

Yves Chataigneau.

Carlo de Stefani: I due versanti dell' Adriatico. (Atti dell' VIII Congresso Geografico Italiano, v. II., p. 36—106), Firenze 1923.

Познато је, да су подељена мишљења о постанку Јадранскога Мора. По једнима постојало је копно на простору, где је данас Јадранско Море, а по другима између Балканскога и Апенинскога Полуострва била је велика геосинклинала. Ово друго мишљење заступају италијански морфолози Телини и Де Стефани. Последњи, у расправи под горњим насловом, настоји, да образложи своје мишљење, и да побије противно. На основи литературе и својих испитивања на терену долазиа утор до ових закључака:

Балканско и Апенинско Полуострво формирали су се, сем мањих изнимака, под једним истим морем; — јадрански басен није никад био заузет копном; — јадранска обала Балканскога Полуострва почела се јављати после доњег миоцена, пре италијанске обале, а добила је данашњи облик пре миоцена. До тада је италијанска обала у свом јужном делу била већином још потопљена; — јадрански басен оивичио се по први пут, делећи се од Тиренског Мора, после доњег миоцена; — он је велика синклинала између Балканскога и Апенинскога Полуострва, исто као што је његово продужење, долина Поа, велика синклинала између Алпа и Апенина; — Јадран се испуњава нарочито наносима алпских река, тако да ће, ако то потраје, постати продужење Поа. С друге стране басен се постепено издиже, а пречник му се смањује, иако истодобно дејство таласа и хемијско дејство воде руше периферију неких земаља, нарочито балканских; — издизање је јаче у јужном делу на обема обалама, али је јаче на западној обали него на источној; — нема сумње, да је цела западна обала понирала у постплиоцену, али нема ни у једном делу источне обале сигурних знакова за слично постгласијално понирање.

И. Синдик.

L. V. Bertarelli ed E. Boegan: Duemila grotte. 8°, стр. 1—492, 2 карте. Milano 1926.

Италијански *Touring Cloub* износи у овом делу четрдесето годишњи спелеолошки рад тришћанскога туристичкога друштва *Società Alpina delle Giulie*. Описано је 2000 пећина у околини Трста, Горице и у Истри.